पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग/पापु-२५

नागरिकांची सनद

पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था (आस्थापना)

बेलापूर, नवी मुंबई

प्रस्तावना:

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाच्या अधिनस्त केंद्र शासनाच्या सुचनांनुसार राज्यातील संवाद व क्षमता विकास कक्ष व भारत निर्माण कक्ष यांचे पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्थेमध्ये विलिनीकरण करुन राज्यामध्ये पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाच्या परिणामकारक अंमलबजावणीसाठी पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्थेची स्थापना, शासन निर्णय क्र.ग्रापाधो-१११०/प्र.क्र.१७८/पापु-०७, दिनांक १२ मार्च, २०१२ अन्वये करण्यात आली आहे.

०२. **पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्थेची कार्ये व जबाबदारी-**

i. ग्रामिण पाणी पुरवठा व स्वच्छता क्षेत्राच्या कार्यप्रणाली विषयक (Software Aspects) बाबी हाताळणे.

ii. शासनाचा पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा आणि जिल्हा परिषद यामधीलदूवा म्हणून काम करणे,

iii. पंचायत राज संस्था आणि ग्रामिण पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती यांना जल सुरक्षा योजना तयार करणे, जलसुरक्षा योजनेवर आधारीत ग्रामिण पाणी पुरवठा योजनांची अंमलबजावणी व देखभाल दुरुस्ती करिता सहाय्य करणे.

iv. मनुष्यबळ विकास व माहिती शिक्षण व संवाद यामधील कामे हाती घेणे.

v. पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाचे मुल्यमापन व परिणाम निर्धारण अभ्यास करणे, संशोधन व विकास या मधील कामे हाती घेणे व त्यातील निष्कर्णाच्या आधारे विविध कार्यक्रमात सुधारणा करण्यासाठी ते शासनास सादर करणे.

vi. पाणी गुणवत्ता संनियंत्रण व सर्वेक्षण आणि इतर बाबीं करिता एमआयएस व संगणकीकरण, GIS Mapping आणि Online संनियंत्रण पध्दती विकसीत करणे.

vii. राष्ट्रीय ग्रामिण पेयजल कार्यक्रम व संपूर्ण स्वच्छता कार्यक्रम इ.चे भौतिक व आर्थिक संनियंत्रण करणे, आढावा घेणे.

viii. जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशन आणि अट संसाधन केंद्रे यामधील सल्लागार व कर्मचारी यांच्या कामकाजाचे संनियंत्रण व समन्वय करणे.

ix. राष्ट्रीय ग्रामिण पेयजल कार्यक्रम व संपूर्ण स्वच्छता कार्यक्रम इत्यादीच्या संदर्भात महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा व जिल्हा परिषदा यांच्याशी समन्वय साधणे.

x. केंद्र व राज्य शासन यांच्याकडून वेळोवेळी प्राप्त होणाऱ्या निर्देशांचे पालन करणे.

पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्थेमध्ये कार्यरत असलेले अधिकारी /कर्मचारी /सल्लागार यांचासूची.

अ. क्र.	नाव	पदनाम	मोबाईलनं.	ई-मेलआयडी
१	डॉ.सतिश उमरीकर	संचालक (अतिकार्यभार)	९८३३४६६६२३	directorwsso@gmail.com
२	श्रीमती राजश्री सारंग	अवर सचिव, (पापु-२५)	०२२-२७५६२५४६	rajashree.sarang@gov.in
३	श्री. अतुल इथापे	सहायक कक्ष अधिकारी	७५०६७५८११०	atul.ithape@nic.in
४	श्री. सुनिल फेगडे	उप अभियंता,	८९७६३१७३०८	allbharatnirman@rediffmail.com
५	श्री. अभय राठोड	उप अभियंता	९९२०७६०५६२	abhay.rathod64@gov.in
६	श्री. डी. आर. अनुसे	शाखा अभियंता	९७०२९७३१४४	allbharatnirman@rediffmail.com
७	श्री. अमुल उबाळे	सहा. अभियंता	७५०६९४६८२७	alubale@rediffmail.com
८	श्री. संदीप खुरपे	लेखाधिकारी	७५८८१८५०८५	actwsso@gmail.com
९	डॉ.शैलेश कानडे	पाणी गुणवत्ता सल्लागार	९९३०९९१८४२	shaileshsk47@gmail.com
१०	डॉ.रोशनी रसाळ	लेखाधिकारी	-----	actwsso@gmail.com
११	श्री. सईंद्र ठाकूर	उप लेखापाल	९०२८४२५०११	actwsso@gmail.com
१२	श्री. प्रकाश पाटिल	लिपीक	७७२०९२७१७५	prakash.patil@nic.in
१३	श्री. सुभाष जठार	कनिष्ठ लिपीक	९७७३३११४११	actwsso@gmail.com
१४	श्री. अरविंद पाटील	कनिष्ठ लिपीक	९९६७३८१४८३	actwsso@gmail.com
१५	श्री. विजय गवळी	मनुष्यबळ विकास सल्लागार	९३२३२९०८१०	gawali_vijay@yahoo.com
१६	श्री. कुमार खेडकर	माहिती, शिक्षण व संवाद सल्लागार	८९७६०८८८८५	iecwsso@gmail.com
१७	श्रीमती सुजाता सांमत	सहाय्यक संनियंत्रण व मुल्यमापन सल्लागार	९६६४२८५५५३	sujata.samant1982@gmail.com

माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ अन्वेय जन माहिती अधिकारी, अपिलीय अधिकारी यांची माहिती पुढीलप्रमाणे:- पापु-२५ (पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्थेच्या आस्थापना विषयक बाबी)

०१. जन सहाय्यक माहिती अधिकारी श्री. अतुल इथापे, सहाय्यक कक्ष अधिकारी

०२. माहिती अधिकारी श्रीमती. राजश्री सारंग, अवर सचिव

०३. प्रथम अपिलीय अधिकारी श्री. यशवंत पाडवी, उप सचिव, मंत्रालय

****

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम हा केंद्र शासनाचा -फ्लॅगशीप कार्यक्रम असून त्याची अंमलबजावणी राज्यात सन २००९-१० पासून करण्यात येत आहे. केंद्र शासनाच्या सुधारित मार्गदर्शक तत्वानुसार या कार्यक्रमाची मुख्य उद्दिष्टे प्रत्येक ग्रामीण व्यक्तीस, स्वयंपाकासाठी आणि घरगुती वापरासाठी शुद्ध व पुरेसा आणि शाश्वत पाणी पुरवठा सर्वकाळ आणि सर्व परिस्थितीत सोयीच्या ठिकाणी उपलब्ध करुन देणे अशी आहेत.

सदर कार्यक्रमांतर्गत आर्थिक वर्षाच्या सुरुवातीस राज्यातील वाड्या/वस्त्या व त्यांची पेयजल स्थिती अद्यावत करण्यात येते. त्यानुसार अंशत: हाताळलेल्या व गुणवत्ता बाधित गावे/वाड्यांसाठी उपलब्ध निधी विचारात घेऊन कृती आराखडा तयार करण्यात येतो. सदर कृती आराखड्यास राज्यस्तरीय योजना मंजूर समितीची (SLSSC) मान्यता घेऊन त्यानुसार अंमलबजावणी करण्यात येते.

सदर कार्यक्रमांतर्गत समाविष्ट घटक व निधी वितरणाचे प्रमाण खालील प्रमाणे आहे.

घटक	निधी वितरण	केंद्र : राज्य हिस्सा		उपाय योजना
		२००९-१० ते २०१४-१५	२०१५-१६ पासून	
व्याप्ती आणि पाणी गुणवत्ता	६२%	५० : ५०	५० : ५०	दरडोई निकषापेक्षा कमी प्रमाणात पाणी उपलब्ध असलेल्या गावे/वाडया व गुणवत्ताबाधित गावे/वाडयामध्ये पिण्याच्या पाण्यासाठी कायमस्वरुपी पाणी पुरवठा योजनांची अंमलबजावणी करण्यात येते
शाश्वतता	१०% (२०१३-१४ पूर्वी : २०%)	१००: ००	६०: ४०	ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांच्या स्त्रोत बळकटीकरणासाठी पारंपारीक व अपारंपारीक उपाय योजनांची अंमलबजावणी करण्यात येते
देखभाल व दुरुस्ती	१५% (२०१३-१४ पूर्वी : १०%)	५० : ५०	५० : ५०	ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांच्या देखभाल व दुरुस्तीसाठी अनुदान उपलब्ध करुन देण्यात येते.

अंकीत गुणवत्ता बाधित	५%	५० : ५०	५० : ५०	पाणी गुणवत्ता बाधित गावे/वाडयासाठी पिण्याच्या पाण्यासाठी कायमस्वरुपी / तात्पुरत्या उपाय योजनांची अंमलबजावणी करण्यात येते.
सहाय्यकृत बाबी	५%	१००: ००	६०:४०	पाणी पुरवठा कार्यक्रमासाठी आवश्यक असलेल्या पुरक बाबी उदा. प्रशासकीय खर्च व आस्थापनेवरील खर्च (वासो, जिल्हा पाणी व स्वच्छता मिशन गट संसाधन केंद्र, इ.इ. चे वेतन व भत्ते प्रशिक्षण, माहिती, शिक्षण व संवाद, संशोधन व विकास, संनियंत्रण व मूल्यांकन इत्यादी
पाणी गुणवत्ता सनियंत्रण व सर्वेक्षण कार्यक्रम	३%	१००: ००	६०:४०	ग्रामीण पेयजल स्त्रोतातील पाण्याच्या नमून्यांची रासायनिक व जैविक तपासणी करुन त्यानुसार आवश्यक उपाययोजना करण्यात येतात.

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम : सन २००९-१० ते सन २०१६-१७ भौतिक प्रगती

अ. क्र.	आर्थिक वर्ष	वार्षिक कृती आराखडयामध्ये समाविष्ठ केलेल्या	वार्षिक उद्दिष्ट	साध्य	साध्य %
१	२००९-१०	१९७५३	११६३९	७४६५	६४.१४
२	२०१०-११	२२६५३	९७४५	८९८७	९२.२२
३	२०११-१२	१६५७०	६५०२	६३६४	९७.८८
४	२०१२-१३	१३२३७	५९४०	४६३७	७८.०६
५	२०१३-१४	१४४५३	५०६६	४०६५	८०.२४
६	२०१४-१५	१३१६२	४२००	३६८०	८७.६२
७	२०१५-१६	११२१६	१६११	१५६६	९७.२१
८	२०१६-१७	३०६९	१८९१	१२७०	६७.१६

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम : सन २००९-१० ते सन २०१६-१७ (केंद्र निधी) आर्थिक प्रगती (रू. कोटीत)

वर्ष	सरुवातीची शिल्लक	नियतव्यय	वितरीत निधी	उपलब्ध निधी	खर्च	% खर्च
२००९-१०	२०४.२४	६५२.४३	६४७.८१	८५२.०५	६२५.५९	७३.४२
२०१०-११	२३२.४४	७३३.२७	७१८.४२	९५०.८६	७१३.७९	७५.०७
२०११-१२	२३७.०६	७२८.३५	७१८.३५	९५५.४१	६४२.२०	६७.२२
२०१२-१३	३२०.१०	८९७.९६	८४६.४८	११६६.५८	६१२.६१	५२.५१
२०१३-१४	५५३.९७	७८८.४८	६९०.२७	१२४४.२४	६५७.४६	५२.८४
२०१४-१५	५८७.३९	७८०.०६	७४८.२३	१३३५.६२	९०१.९६	६७.५३
२०१५-१६	४३३.६६	३४४.१६	३३०.८८	७६४.५४	५८४.००	७६.३९
२०१६-१७	१८०.६९	३५९.७५	४०४.४५	५८५.१४	४१२.३२	७०.४७

राज्य हिश्श्यांतर्गत तरतूद हि विविध लेखाशिर्षातून व विविध विभागांमार्फत खालीलप्रमाणे करण्यात येते.

1. पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग :- राज्य हिस्सा व विशेष घटक योजना (SCP)
2. आदिवासी विकास विभाग :- आदिवासी उपयोजना व बिगर आदिवासी उपयोजना (TSP /OTSP)

३. नियोजन विभाग :- जिल्हा नियोजन समितीमार्फत सर्व साधारण घटक (DPC - General)

सन २०१५-१६ पासून केंद्र शासनाने १४ व्या वित्त आयोगांतर्गत राज्यास वाढीव निधी उपलब्ध करुन दिल्यामुळे राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाच्या तरतूदीमध्ये साधारणत: ५०% कपात केलेली आहे. तसेच पेयजल हा राज्याच्या अखत्यारीतील विषय असल्यामुळे राज्याने जास्तीत-जास्त निधी उपलब्ध करुन देण्याबाबतही केंद्र शासनाने सुचित केले आहे. त्याच प्रमाणे केंद्र हिस्स्यांतर्गत उपलब्ध करून दिला जाणारा निधी खर्च करण्याबाबत खालीलप्रमाणे सुचना दिल्या आहेत.

१. २५% पेक्षा जास्त प्रगती असलेल्या योजनांसाठी केंद्र हिस्सा व राज्य हिस्सांचा निधी किमान समप्रमाणात उपलब्ध करून खर्च करणे.
२. २५% पेक्षा कमी प्रगती असलेल्या योजनांसाठी केंद्र हिस्साची तरतूद न करता केवळ राज्य हिश्श्यांतर्गत निधी उपलब्ध करून खर्च करणे.
३. ५ वर्षापेक्षा जास्त कालावधीसाठी प्रलंबित असलेल्या योजनांसाठी देखील केंद्र हिस्साचा निधी न वापरता केवळ राज्य हिस्सांतर्गत निधी उपलब्ध करून खर्च करणे.
४. केंद्र व राज्य हिस्सांतर्गत उपलब्ध असलेला निधी विचारात घेऊन केंद्र व राज्य हिश्श्याच्या समप्रमाणात केवळ फलोराईडबाधित, संसद आदर्श ग्राम योजना व हागणदारी मुक्त अशा ०३ वर्गवारीतील गावांमधील अंशत: हाताळलेल्या गावे/वाडयांतर्गत नवीन योजना हाती घेणे.
५. या ०३ वर्गवारी व्यतिरिक्त इतर गावे/वाडयांच्या नवीन पाणी पुरवठा योजनांसाठी संपूर्णपणे राज्य हिस्सांतर्गत जिल्हा वार्षिक योजनेमध्ये (DPDC) उपलब्ध असलेल्या निधीतून हाती घेणे. तथापि याबाबत नियोजन विभागाच्या शासन परिपत्रक दि. ०७/०३/२०१७ नुसार कार्यवाही होणे अपेक्षित आहे. यास अनुसरून राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाचा सन २०१७-१८ या वर्षाचा कृती आराखडा तयार करण्यात आलेला आहे.

मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम

- महाराष्ट्र राज्यात केंद्र शासन पुरस्कृत **राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम** हा एकमेव कार्यक्रम सन २००९-१० पासून राबविण्यात येत आहे. पाणी पुरवठा या मुलभूत बाबींसाठी राज्य शासन स्तरावर स्वतंत्रपणे कोणताही कार्यक्रम राबविण्यात येत नसल्यामुळे, केंद्र शासनावर पुर्णपणे अवलंबून रहावे लागत आहे. तसेच, केंद्र शासनाकडून राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमासाठी तुर्त निधी वितरणात केलेली कपात व राज्याचे केंद्र शासनावरील असलेले अवलंबित्व याबाबींचा विचार करता ग्रामीण जनतेस पुरेसे व शुध्द पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी व ग्रामीण भागांमध्ये (गावे/वाडया/वस्त्या) पाणी पुरवठा योजना राबविण्यासाठी राज्य शासनातर्फे मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे. सदर कार्यक्रमांतर्गत नव्याने घ्यावयाच्या १००३ योजनांचा लाभ २०४६ गावे/वाड्यांना व ४७.५८ लक्ष इतक्या लोकसंखेस होणार आहे. तसेच सदर कार्यक्रमांतर्गत पुनरुज्जीवित करावयाच्या ८३ प्रादेशिक योजनांतील समाविष्ट गावांची लोकसंख्या २१.५५ लक्ष इतकी आहे.
- मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम शासन निर्णय क्र. ग्रापाधो-१११५/प्र.क्र. ९२/पापु-०७ दि. ०७-०५-२०१६ अन्वये राज्यभरात सन २०१६ -१७ ते सन २०१९- २० या चार वर्षासाठी राबविण्यात येत आहे.

- **कार्यक्रमाची उद्दिष्टे -:**
  - राज्यातील ग्रामीण जनतेस पुरेसे व शुध्द पिण्याचे पाणी उपलब्ध करुन देणे .
  - राज्यातील ग्रामीण भागात .पाणी पुरवठा योजना राबविणे (वस्त्या/वाड्या/गावे)

या कार्यक्रमांतर्गत राज्यातील ग्रामीण भागात पिण्याचा पाणी पुरवठा करण्यासाठी शासनमान्य मानकांप्रमाणे दर्जा वाढ करण्यासाठी पाणी पुरवठा योजना हाती घेण्यात येतील .

- **कार्यक्रमाची व्याप्ती -:**

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाच्या धर्तीवर राबविण्यात येत असलेला "**मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम)MRDWP)** "हा राज्यातील सर्व ग्रामीण भागास लागू राहीलनव्याने . नागरी /नगर पालिका/निर्माण होत असलेल्या अथवा निर्माण झालेल्या नगरपंचायती क्षेत्रासाठी हा कार्यक्रम लागू राहणार नाही .

❖ सदर कार्यक्रमाचे खालील प्रमाणे वर्गीकरण करण्यात आले आहे.

अक्र.	योजना	योजनांची संख्या
(अ(	मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या नवीन योजना.	१००३ योजना स्वतंत्र पाणी पुरवठा योजना)= ९७२ योजना((प्रादेशिक पाणी पुरवठा योजना = ३१ योजना)
(ब(	राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत बंद असलेल्या प्रादेशिक पाणी पुरवठा योजनांचे पुनरुज्जीवन.	८३ योजना मजीप्रा)=(योजना ३८ शिखर समिती/ग्रापं/ जिप)=(योजना ४५
(क(	प्रादेशिक ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांची देखभाल दुरुस्ती.	५३१ योजना मजीप्रा)=(योजना १७८ शिखर समिती/ग्रापं/ जिप)=(योजना ३५३

❖ सदर कार्यक्रम चार वर्ष राबविण्याकरीता रु .२५३०.८६ इतक्या निधीची तरतूद करण्यात आली आहे.

अ.क्र.	कार्यक्रमाचे उप घटकवर्गीकरण/	(कोटी रुपये)				
		सन २०१६-१७	सन २०१७-१८	सन २०१८-१९	सन २०१९-२०	एकूण
१.	MRDWP अंतर्गत घ्यावयाच्या नवीन योजना	५००.००	५००.००	५००.००	५००.००	२०००.००
२.	बंद असलेल्या प्रादेशिक योजनांचे पुनरुज्जीवन	१३०.८६	---	---	---	१३०.८६
३.	प्रादेशिक ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांची देखभाल व दुरुस्ती	१००.००	१००.००	१००.००	१००.००	४००.००
	एकूण	७३०.८६	६००.००	६००.००	६००.००	२५३०.८६

(अ) -:मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या नवीन योजना

मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या नवीन ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांचा तपशील शासन निर्णयातील **परिशिष्टअ-** येथे जोडला आहे .

परिशिष्टअ मध्ये नमू-द केलेल्या पाणी पुरवठा योजनांची व्यवहार्यता तपासण्यासाठी अस्तित्वातील जुन्या पाणी पुरवठा योजना कार्यान्वीत)करणेअस्तित्वातील योजनेतील , नवीन योजना घेणे हे :योग्य उपांगे नवीन योजनेसाठी उपयोगात आणणे किंवा पूर्णत महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण मंडळ यांच्या अध्यक्षतेखाली ,तपासण्यासाठी अधीक्षक अभियंता -:खालीलप्रमाणे समिती जिल्हा स्तरावर कार्यरत राहील

(१)	**अधीक्षक अभियंतामहार ,ाष्ट्र जीवन प्राधिकरण मंडळ**	**-**	**अध्यक्ष**
(२)	कार्यकारी अभियंता- जिल्हा परिषद ,ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग ,		सदस्य
(३)	कार्यकारी अभियंतामहाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण ,	-	सदस्य

अधीक्षक अभियंतामहाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण मंडळ यांच्या अध्यक्षतेखालील उपरोक्त , समिती परिशिष्ट मंत्री.अ मधील नमूद योजनांची व्यवहार्यता तपासून आपला अहवाल मा- यांच्या (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) मंत्री.मा .यांना सादर करतील (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) अ मधील योजना काही कारणास्तव रद्द झाल्यास -अध्यक्षतेखालील समितीस या परिशिष्ट अन्य योजना घेण्याचे अधिकार असल्यामुळे शासनाकडून परिशिष्टअ बाबत स्वतंत्रपणे - अ मध्ये नमुद केलेल्या कोणत्याही पाणी पुरवठा योजना -निर्देश प्राप्त झाल्याशिवाय परिशिष्ट शासनाकडून .विचारात घेण्यात येणार नाहीत (प्रशासकीय मान्यतेसाठी) मंजूरीसाठी अ बाबत स्वतंत्रपणे निर्देश देण्य-परिशिष्टात आल्यानंतरच संबंधीत सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी पाणी पुरवठा योजना मंजूरीबाबत या शासन निर्णयातील तरतुदीनुसार कार्यवाही करावी.

- ## कार्यक्रमांतर्गत योजनांची अंमलबजावणी -:

मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांच्या अंमलबजावणीचे अधिकार पुढील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे संबंधीत सक्षम प्राधिकाऱ्यांना राहतील.

अ.क्र.	ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनेचा प्रकार	योजनेच्या अंमलबजावणीचे अधिकार		
		ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती	जिल्हा परिषद	महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण
१	स्वतंत्र ग्रामीण पाणी पुरवठा योजना	--	रुपये ५.०० कोटी पर्यंत	रुपये ५.०० कोटीहून अधिक
२	प्रादेशिक ग्रामीण पाणी पुरवठा योजना	--	रुपये ५.०० कोटी पर्यंत	रुपये ५.०० कोटीहून अधिक

या कार्यक्रमांतर्गत ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांच्या अंमलबजावणीचे कोणतेही अधिकार ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीला राहणार नाहीत .

- **कार्यक्रमांतर्गत निधी वितरणाची कार्यपध्दती -:**

मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत मंजूर झालेल्या ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांसाठी शासनाकडून जिल्हा परिषद व महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांना पुढीलप्रमाणे टप्पानिहाय निधी वितरण करण्यात येईल या योजनांसाठी .Mobilization Advance देण्याची कोणतीही तरतूद नाही.

अ.क्र.	हप्ता क्रमांक	निधीची टक्केवारी	कामाची प्रगती
(१)	पहिला हप्ता	३० टक्के	योजना मंजूर झाल्यानंतर व कार्यादेश देण्यापुर्वी
(२)	दुसरा हप्ता	३० टक्के	योजनेचे ३० टक्के काम पुर्ण झाल्यानंतर व योजनेची प्रथम त्रयस्थ तांत्रिक तपासणी पुर्ण झाल्यानंतर.
(३)	तिसरा हप्ता	३० टक्के	योजनेचे ६० टक्के काम पुर्ण झाल्यानंतर व योजनेची द्वितीय त्रयस्थ तांत्रिक तपासणी पुर्ण झाल्यानंतर.
(४)	चौथा (अंतिम) हप्ता	१० टक्के	योजना पुर्णत्वानंतर पुढील एक वर्ष योजना यशस्वीरित्या चालविल्यानंतर

- माहे ऑक्टोबर २०१७ अखेरपर्यंत एकूण योजनांना शासनस्तरावर ४५५ योजनांपैकी १००३ व .प.निविदा प्रक्रिया व कार्यादेशबाबत कार्यवाही जि ,त्यानुसार .मान्यता प्राप्त झाली आहे .मजीप्रा स्तरावर प्रगतीपथावर आहे

)ब(राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत बंद असलेल्या पाणी पुरवठा योजनांचे पुनरुज्जीवन-:

राज्यात बंद असलेल्या ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांपैकी पुनरुज्जीवित करावयाच्यायोजनांचा तपशील <u>परिशिष्टब-</u> मध्ये जोडला आहे .

परिशिष्टब मध्ये नमुद करण्यात आलेल्या जिल्हा परिषदेकडील व महाराष्ट्र जीवन - प्राधिकरणाकडील पाणी पुरवठा योजनांसाठी लागणार ा रुपये १३०कोटींचा निधी ८६. महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाला थेट वितरीत करण्यात येईल. या निधीतून परिशिष्टब मधील - पुढील ,या योजनांच्या पुनरुज्जीवनाची .पाणी पुरवठा योजनांचे पुनरुज्जीवन करण्यात येईल संचलन व सनियंत्रणाची जबाबदारी महाराष्ट्र जीवन ,देखभाल दुरुस्तीची प्राधिकरणाची राहील.

मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत पुनरुज्जीवित करावयाच्या प्रादेशिक ग्रामीण नळ पाणी पुरवठा योजनांच्या सविस्तर प्रकल्प अहवालास मान्यता देण्याचे अधिकार खालीलप्रमाणे राहतील.

मुख्य अभियंता	**सदस्य सचिवमहाराष्ट्र , जीवन प्राधिकरण**	**पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग (शासन)**
रुपये ५.०० कोटी पर्यंत	रुपये ५.०० कोटीहून अधिक ते रुपये १०.०० कोटी पर्यंत	रुपये १०.कोटीहून ०० अधिक

(क) प्रादेशिक ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांची देखभाल दुरुस्ती -:

- शासन निर्णय क्र-मुपेयो .२०१७.क्र.प्र/०१-पापु/१९ .दि ,१९/०१/२०१७ मधील पृष्ठ क्र . ०२ वरील मुद्दा क्रअन्वये मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम अंतर्गत प्रादेशिक (अ) . पाणी पुरवठा योजनांना वितरीत करावयाच्या देखभाल दुरूस्ती प्रोस्ताहन अनुदानाबाबत मार्गदर्शक सुचना निर्गमित केल्या आहेत .
- शासन निर्णय मुपेयो/२०१७.क्र.प्र/४०-पापु/१९ .दि,२१/०३/२०१७ मधील पृ .क्र.०३ मुद्दा क्र .०२ नुसार विषयांकित प्रकरणी प्रोत्साहन अनुदानाचे प्रस्ताव वासो कार्यालयास सादर करण्याबाबत सुचीत केले आहे.

देखभाल दुरूस्ती प्रोत्साहन अनुदान प्राप्त होण्यासाठी पात्रता-:

१. योजना नियमित स्वरूपात ज्या योजना .चालविली जात असणे आवश्यक आहे (वर्षभर) वर्षाच्या केवळ काही कालावधीसाठी किंवा टंचाई कालावधीत चालविल्या जातात अशा योजनेतून नियमित ,योजना देखभाल दुरूस्ती प्रोत्साहन अनुदानास पात्र असणार नाहीत स्वरूपात पाणी पुरवठा सुरू असल्याचे संबंधित कार्यकारी अभियंता यांनी प्रामाणित करावेत.

२. अनुदान मागणी करतानाच्या लगतच्या वर्षात प्रादेशिक पाणी पुरवठा योजनेअंतर्गत येणाऱ्या सर्व लाभार्थ्यावर योजना आर्थिकदृष्टया स्वयंपूर्ण होण्यासाठी किमान अथवा त्यापेक्षा अधिक दराने पाणीपट्टी आकारण्यात येत असावी व आकारलेल्या पाणीपट्टीची किमान **टक्के ५०** वसूली झालेली असावी.

❖ शासन निर्णय मुपेयो/२०१७.क्र.प्र/४०-पापु/१९ .दि,२१/०३/२०१७ मधील पृ .क्र.०३ वरील मुद्दा क्र **ज्या प्रादेशिक पाणी पुरवठा योजनांची पाणीपट्टी वसूली ही** " मध्ये २ मधील (ब) **योजनेच्या देखभाल व दुरूस्तीच्या खर्चाइतपत किंवा त्यापेक्षा जास्त असेल अशा योजनांना त्यांचे देखभाल दुरूस्तीच्या खर्चाच्या टक्के रक्कम प्रोत्साहन अनुदान म्हणून देण्यात १० " .येईल**असे नमूद केले आहे .

❖ शासन निर्णय क्र२०१७ मुपेयो ./प्र.क्र.४०-पापु/१९ .दि ,२१/०३/२०१७ अन्वये .रू ,५५ कोटी मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम अंतर्गत प्रादेशिक पाणी पुरवठा योजनांसाठी वासो कार्यालयाकडे वितरीत केलेले आहेत.

❖ शासन निर्णय क्र .आस्था .दि ,२५-पापु/३४.क्र.प्र/०३१७२१/०३/२०१७ अन्वये, पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था स्तरावर मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल योजनेचे संनियंत्रण पर्यपेक्षण व समन्वयन करण्यासाठी उपलब्ध अधिकारीकर्मचारी यांच्याकडून कामे पार पाडण्याबाबत / ,त्यानुसार .मार्गदर्शक सुचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत

१. स्वतंत्र बँक खाते -:

पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था स्तरावर राष्ट्रीयकृत बँकेत एक स्वतंत्र बँक खाते उघडण्यात येईल याबाबत .आहरण व संवितरण अधिकारी संचालकपाणी व स्वच्छता , त्यावरव संनियंत्रण मुख्य अभियंता तथा विशेष कार्यकारी .सहाय्य संस्था हे राहतील -कार्यासन पापु) अधिकारी१९या (ंचे राहील.

२. लेखाविषयक बाबी-:

मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल योजनेअंतर्गत पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्थेस प्राप्त निधीचे लेखाविषयक सर्व कामकाज लेखाधिकारी ,(राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल योजना.हे पाहतील(

३. संनियंत्रण -:

सदर कर्मचाऱ्यांवर मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल योजनेबाबतच्या कामकाजाबाबतचे संनियंत्रण संचालक पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था व मुख्य अभियंता तथा विशेष कार्यकारी अधिकारी , -कार्यासन पापु)१९ .यांचे राहील (

पाणी गुणवत्ता सनियंत्रण व सर्वेक्षण कार्यक्रम
पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
दि. ३१/१०/२०१७

कार्यक्रमाची प्रमुख उद्दिष्टे:

- ग्रामीण भागातील सर्व पाणी स्त्रोतांचे गुणवत्ता सनियंत्रण, देखरेख , दुरुस्ती व सर्वेक्षनामध्ये लोकांचा सहभाग वाढवणे.
- ग्रामपंचायतीना या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणी मध्ये सहभागी करणे व त्यांना सक्षम बनवणे.
- सोप्या पद्धतीने पाणी तपासणीच्या संचाचा वापर करून गावातल्या गावात पाण्याची तपासणी करणे.
- लाकांमध्ये स्वच्छता व सुरक्षित पाणी पुरवठ्याबाबत तसेच अशुद्ध पाण्यामुळे आरोग्यावर होणाऱ्या दुष्परिणामा बाबत जनजागृती वाढविणे.
- पाणी पुरवठा यंत्रणेतील वेळोवेळी उद्भवणारे दोष वा दुरुस्त्या लोकसहभागातून करणे हे प्रमुख उद्दिष्टे आहेत.

या कार्यक्रमांतर्गत येणाऱ्या बाबी :-

- **प्रशिक्षण कार्यक्रम** –

  या कार्यक्रमांतर्गत ग्रामपातळी पर्यंत लोकांना पिण्याच्या पाण्याचे गुणवत्ता देखरेख व सनियंत्रण यशस्वीरीत्या कश्याप्रकारे करावे या बाबत माहिती देण्यासाठी राज्यस्तर/ जिल्हास्तर/ तालुकास्तर या तीन स्तरावर प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविला जातो.

  राज्यातील जिल्हा पाणी गुणवत्ता कक्षाअंतर्गत ग्रामपंचायतस्तरावर विविध प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविले जातात. सन २०१६-१७ या आर्थिक वर्षामध्ये आतापर्यंत तालुका स्तरीय **५०७६** व ग्रामपंचायत स्तरावरील **३७२१६** पाणी पुरवठा व स्वच्छता कामाशी संबंधित अधिकारी व कर्मचारी यांना प्रशिक्षण देण्यात आले.

- **प्रयोगशाळांचे बळकटीकरण व तपासणी** –

  राज्यातील जिल्ह्याच्या आकारमान, स्त्रोत संख्या यांचा विचार करून १३८ तालुकास्तरीय प्रयोगशाळांचे बळकटीकरण करून त्यांना आता उपविभागीय प्रयोगशाळा संबोधण्यात येत आहे. दि. ०१.०४.२०१५ पासून सार्वजनिक आरोग्य विभागाधीनिस्त असलेल्या १३८ प्रयोगशाळांचे सनियंत्रण पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाच्या अधिपत्याखाली असलेल्या भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे यांच्याकडे देण्यात आले आहे. उपविभागीय प्रयोशाळांमध्ये जिल्हा प्रयोगशाळेप्रमाणे पाण्यातील अनुजैविक, रासायनिक घटकांची तपासणी व टीसीएल पावडर ची तपासणीची सोय करण्यात आली आहे.

प्रयोगशाळांची माहिती खालीलप्रमाणे

अ.क्र.	प्रयोगशाळा स्तर	भू.स.व वि.यं
१	राज्यस्तरीय	१*
२	विभागीय	६
३	जिल्हास्तरीय	२८
४	उप विभागीय	१३८+१०*
	एकूण	**१७२+११***
	***प्रयोगशाळा स्थापनेचे काम प्रगतीपथावर आहे.**	

राज्यातील ०३ विभागीय व १७ जिल्हा स्तरीय पाणी तपासणी प्रयोगशाळांच्या बांधकामाचे काम प्रगतीपथावर आहे.

NABL अधिस्वीकृती प्रमाणपत्र

सन २०१६-२०१७ या वर्षात राज्यातील पुणे, कोंकण, नाशिक, अमरावती, औरंगाबाद व नागपूर या सहा विभागीय तपासणी प्रयोगशाळांना NABL अधिस्वीकृती प्रमाणपत्र प्राप्त झाले आहे.

सन २०१७-२०१८ या वर्षात राज्यातील ०८ जिल्हा पाणी तपासणी प्रयोगशाळा NABL अधिस्वीकृती प्रमाणपत्र प्राप्त करून घेण्यासाठी माहे फेब्रुवारी २०१८ पर्यंत प्रस्तावीत करण्यात येणार आहे.

सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या स्त्रोतांची तपासणी

राज्यातील २५१०३२ **सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या स्त्रोतांची तपासणी दोन वेहर खालीलप्रमाणे करण्यात आली आहे**

१. एप्रिल २०१५ ते मार्च २०१६ - ४३४८५७नमुने
२. एप्रिल २०१६ ते मार्च २०१७ - ६४१८४१ नमुने
३. एप्रिल २०१७ ते सप्टेंबर २०१७ - ३०३७७२ नमुने

सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या स्त्रोतांचे Asset Mapping

राज्यातील सर्व पिण्याच्या पाण्याच्या स्त्रोतांचे व पाणी पुरवठा योजनांच्या उपांगाचे Asset Mapping करण्यात येणार आहे. सदर Asset Mapping च्या संदर्भातील Mobile Application, Software ,Web Portal, Data Validation & Uploading ही कामे MRSAC, Nagpur यांच्या मार्फत करण्यात येत आहे. तर स्त्रोतांचे सर्वेक्षण करणे, स्त्रोतांचे व पाणी पुरवठा योजनांच्या उपांगाचे अक्षांश व रेखांश घेणे, स्त्रोतांचे अणुजैविक व रासायनिक तपासणीसाठी नमुने घेणे ही कामे ADCC , Nagpur या कंपनी मार्फत करण्यात येत आहेत. दि. ३१.०५.२०१७ पर्यंत ५८२३०१ ठिकाणाचे स्त्रोत व योजनांची उपांगे यांचे अक्षांश व रेखांश घेण्यात आले आहेत.

Heavy Metals/ Toxic Metals / Pesticides/ Fertilizers ची पिण्याच्या पाण्यातील तपासणी
(शासन निर्णय क्र.डब्लूक्यूएम २०१४/प्र.क्र.०१/पापु१२/दि.३० मार्च २०१५)

नागपूर, भंडारा, गोंदिया, गडचिरोली, चंद्रपूर, वर्धा, अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवतमाळ, सिंधुदुर्ग व कोल्हापूर या खनिज संपत्ती असलेल्या १२ जिल्ह्यातील Heavy Metals/ Toxic Metals / Pesticides/ Fertilizers ची पिण्याच्या पाण्यातील तपासणी राष्ट्रीय पर्यावरण अभियांत्रिकी अनुसंधान संस्थान (नीरी),नागपूर यांच्या मार्फत करण्यात आले आहे. वरील १२ जिल्ह्यातील तपासणीचे काम पूर्ण झाले असून अहवालाचा मसुदा प्राप्त झाला आहे. तसेच राज्यातील उर्वरित २२ जिल्ह्यांमध्ये Heavy Metals/ Toxic Metals / Pesticides/ Fertilizers ची पिण्याच्या पाण्यातील तपासणी काम नीरी, नागपूर यांच्यामार्फत करण्याचे विचाराधीन आहे.

पाणी सुरक्षितता आराखडा (District & Village Water Safety Plan)

राज्यामध्ये ३४ जिल्ह्यातील अधिकारी / सल्लागार यांचे पाणी सुरक्षितता आराखडा याबाबत प्रशिक्षण पूर्ण झाले असून प्रत्येक जिल्ह्यातील एक गाव असे एकूण ३४ गावांची निवड करण्यात आली आहे. क्षेत्रीय स्तरावरील काम प्रगती पथावर आहे.

स्वच्छता सर्वेक्षण - (शासन निर्णय क्र.डब्लूक्यूएम २०१०/प्र.क्र.१९०/पापु१२/दि.२९.०८.२०१२)

पाणी गुणवत्ता व सनियंत्रण कार्यक्रमामध्ये स्वच्छता सर्वेक्षनाचे अनन्य साधारण महत्व आहे. स्वच्छता सेर्वेक्षनातून स्त्रोताभोवतीचा परिसर, पाणी पुरवठा संरचना व व्यवस्थापनातील जे काही दोष आढळून येतात त्यांचे निराकरण वेळेत करता येऊन संभाव्य साथीस प्रतिबंध करता येतो.

आरोग्य विभागामार्फत ग्रामपंचायतींना वितरीत करण्यात आलेल्या लाल कार्ड म्हणजे संपूर्ण ग्रामपंचायत परिसर अथवा सर्व स्त्रोतांचा पाणी साठा दुषित झाला आहे असे ठरवण्यात येते. असुरक्षिततेच्या या कारणाकडे लक्ष देऊन ते दूर करण्यात येते. लाल कार्ड हे त्या ग्रामपंचायतीस संभाव्य साथरोगांची सूचना देत असते.

स्वच्छता सर्वेक्षनाचा अंतिम अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर १५ दिवसात तालुकास्तरावर गट विकास अधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली व तालुका आरोग्य अधिकारी, उप अभियंता (ग्रा.पा.पु.) यांच्या तालुकास्तरीय समितीत लाल व पिवळे कार्ड प्राप्त झालेल्या ग्रामपंचायतीचे सरपंच व ग्रामसेवक यांचा आढावा घेऊन त्रुटी पूर्ण करण्याबाबत संबधितांना मुदत देण्यात येते.

State Referral Institute

पाणी गुणवत्ता सनियंत्रण व सर्वेक्षण कार्यक्रमाच्या धोरणात्मक निर्णयात मदत करणे, तांत्रिक बाबींची माहिती पुरविणे व पाणी गुणवत्ता विषयक अहवाल तयार करणे, या करिता राज्यामध्ये भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे व राष्ट्रीय पर्यावरण अभियांत्रिकी संशोधन संस्था (National Environmental Engineering Research Institute), नागपूर यांना State Referral Institute (SRI) म्हणून घोषित करण्यात आले आहे.

जलसुरक्षक

दिनांक ३० मार्च २०११ रोजीच्या या विभागाच्या शासन निर्णयानुसार, ग्रामपंचायातीमधील पाणी पुरवठा कर्मचाऱ्यास जलसुरक्षक म्हणून संबोधण्यात आले. ग्रामपंचायतीकडून देण्यात येणाऱ्या मानधना व्यतिरिक्त जलसुरक्षकांना पाणी गुणवत्ता विषयक काम करण्यासाठी कामानुसार प्रोत्साहन भत्ता देण्यात येते.

Physical Achievement– 2016-2017 (as on 31.03.2017)

Sr.	Particulars	Target	2016-2017	%
1	No. of persons trained to monitor WQ using FTKs	56000	42780	76
2	Number of water quality tests done in Laboratories	400000	484806	100
3	No. of Hab. where at least one source is tested in lab.	50000	54714	100
5	Number of laboratories to be set up	1	0	0.00

WQMSP - Financial Progress 2016-2017 (as on 31.03.2017) as per IMIS

Fund	O.B.	Allocation		Release		Interest	Tot. Ava. Fund	Expend.	% Expend.	C.B.
		Centre Share (60%)	State Share (40%)	Centre Share (60%)	State Share (40%)					
WQM & SP	10.49	13.89	9.26	9.67	0	0	20.16	18.41	91%	1.75

Financial Progress 2017-2018 (as on 30.09.2017) as per IMIS

Fund	O.B.	Allocation		Release		Interest	Tot. Ava. Fund	Expend.	% Expend.	C.B.
		Centre Share (60%)	State Share (40%)	Centre Share (60%)	State Share (40%)					
WQM & SP	1.75	13.35	0	5.89	0	0	7.64	5.13	67%	2.51

पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था
स्वच्छ भारत मिशन (ग्रामीण(
नागरिकांची सनद

शाखा: ०३- माहिती, शिक्षण व संवाद शाखा

अंमलबजावणी होत असलेला राष्ट्रीय कार्यक्रम : स्वच्छ भारत मिशन (ग्रामीण(

कार्यक्रमाचे स्वरुप : ग्रामीण स्वच्छते साठी सुविधांची निर्मिती, वर्तन बदलासाठी संवाद धोरण निश्चिती

कार्यक्रमाचे लाभार्थी: गावस्तरा वरील दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबे, मागासवर्गीय कुटुंबे, आदीवासी कुटुंबे, अपंग व्यक्ती, भुमीहीन कुटुंबे, अल्पभुधारक कुटुंबे व महिला कुटुंब प्रमुख असलेली कुटुंबे

स्वच्छ भारत मिशन (ग्रामीण (च्या लाभार्थ्यांनी अर्ज करावयाचे ठिकाण : संबंधीत ग्रामपंचायत आणि पंचायत समिती

स्वच्छ भारत मिशन (ग्रामीण (च्या पात्र लाभार्थ्यांना प्रोत्साहन अनुदान मर्यादा: रु.१२०००/-(केंद्र हिस्सा ६०% आणि राज्य हिस्सा ४०%)

राज्यस्तरावरील कार्यवाही: सनियंत्रण, संवाद धोरण निश्चिती, क्षमता विकास आराखडा, निधी वितरणा साठी शासनास सल्ला

शाखेच्या कामाचे स्वरुप: स्वच्छ भारत मिशन (ग्रामीण (या कार्यक्रमाच्या यशस्वी अंमलबजावणी साठी संवाद धोरण ठरविणे, उपक्रमांचे आयोजनात मदत करणे, माहिती, शिक्षण व संवाद उपक्रमांचे नियोजन व अंमलबजावणी